MIRZAQULOV TURSUNALI O'TAYEVICH

IBRATGA YO'G'IRILGAN UMR

XODIMLAR BO'LIMI
ASLIGA TO'G'RI

IPAK YO'LI INNOVATSIYALAR UNIVERSITETI

CamScanner yordamida skanerlangan

Mirzakulov Tursunali O'tayevichning 78 yilligi va uning 60 yillik

ilmiy-pedagogik faoliyatiga bag'ishlangan

"TIL – MILLATNING BORLIG'I, MILLIY-MA'NAVIY RUHIYATI"

mavzusida Respublika
ilmiy-amaliy anjuman materiallari

XODIMLAR BO'LIMI
ASLIGA TO'G'RI

CamScanner yordamida skanerlangan

accountability, and human rights. Therefore, the development of AI in jurisprudence must remain under careful legal and ethical supervision.

The future of jurisprudence depends on successful cooperation between human intelligence and artificial intelligence. Legal systems should use technological innovation to improve justice while preserving human dignity, equality, and democratic principles.

Artificial Intelligence should not replace human legal responsibility but rather serve as a powerful instrument supporting fair and effective legal systems.

References

1. Russell, Stuart & Norvig, Peter. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*.
2. Susskind, Richard. *Tomorrow's Lawyers: An Introduction to Your Future*.
3. Ashley, Kevin D. *Artificial Intelligence and Legal Analytics*.
4. McCarthy, John. *What is Artificial Intelligence?*
5. Kaplan, Jerry. *Artificial Intelligence: What Everyone Needs to Know*.
6. Jurafsky, Daniel & Martin, James. *Speech and Language Processing*.
7. European Commission. *Ethics Guidelines for Trustworthy AI*.
8. UNESCO. *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*.

НАХШАБ ТОПОНИМИНИНГ ТАРИХИЙ ҚАТЛАМЛАРИ ЭВОЛЮЦИЯСИ

ШДПИ тарих кафедраси
ўқитувчиси Х.Баратов

Аннотация: Мазкур мақолада Қарши (Нахшаб) шаҳри номининг турли тарихий даврлар ва цивилизациялар ёзма манбаларида акс этган лингвистик, фонетик ва семантик трансформацияси тадқиқ этилган. Оромий, юнон, суғд, форс ва маҳаллий манбалар асосида Накшапая → Нахшаб → Қарши топонимик занжири таҳлил қилиниб, воҳа тарихий географиясига оид илмий қарашлар (Наутака, Ксениппа, Габаза) қиёсий ўрганилган.

Калит сўзлар: Қарши, Нахшаб, Накшапая, Суғдиёна, Наутака, Ксениппа, оромий ёзувлари, Эрқўрғон, тарихий топонимика.

Қарши шаҳри номининг тарихий қатламлари турли даврларда шаклланган цивилизациялар ёзма манбаларида турлича шаклларда қайд этилган. Бу ҳолат топонимнинг семантик, фонетик ва маданий эволюциясини чукур таҳлил этишга имкон яратади. Сўнгги йилларда аниқланган оромий ёзувлар асосидаги янги далиллар Қарши (Нахшаб) топонимининг энг қадимий шаклларини аниқлашда муҳим ўрин тутмоқда.

Исроиллик тадқиқотчи Шакет Шаул томонидан ўрганилган, милоддан аввалги IV асрга оид Бактрия оромий ёзувларида қайд этилган **Накшапая (Nakšapaya)** шакли, ҳозирги Қарши номининг қадимги илдизларини изоҳлашда асосий манбалардан бири ҳисобланади. Бу номнинг кейинги Нахшаб шаклига семитик тиллар тизими орқали яқинлиги мавжуд. Археолог олим Р.Х. Сулаймонов Нахшаб топоними Суғдиёна ҳудудларининг жанубий қисмида жойлашган қадимий йирик шаҳар номи сифатида манбаларда учраши ҳақидаги концепцияни илгари сурган.

Эроний тил қатлами ва талқинида мазкур ном **"Нахš-āб"** шаклида қайд этилган бўлиб, унда "нахš" — "белги, нақш" ва "āб" — "сув" маъноларини англатади. Демак, сўзнинг дастлабки семантик маъноси "белгили сув" ёки "янги суғориладиган жой" мазмунини ифода этади.

Бу фикр воҳанинг ўзига хос табиий-географик шароити билан ҳам асосланади. Қашқадарё водийсининг ғарбий қисми, яъни Қарши воҳаси жойлашган ҳудуд табиий-иқлимий шароитлари жиҳатидан водийнинг шарқий қисмидан (Кеш воҳасидан) анча фарқ қилади. Дарёнинг қуйи оқимида жойлашган ушбу ҳудуднинг асосий қисмини текислик ва чўл зоналари ташкил этган. Қашқадарё суви бу ерларга фақат маълум фаслларда, асосан баҳор ойларида етиб келган, ёз ойларида эса дарё ўзани қуриб қолган. Шу боис, Нахшаб дарёси ҳавзасида ёз фаслида қуриб қолган дарё ўзанида қолдирилган табиий излар ва чизиқлар маҳаллий аҳоли томонидан "нақш"га (нақшли сувга) қиёсланган бўлиши мумкин. Ушбу фикрлар ва воҳа топонимикаси таҳлили бўйича тадқиқотчи П. Равшанов ҳам ўзининг "Қарши тарихи" асарида муҳим маълумотларни келтириб ўтган.

ASLIGA TO'G'RI
CamScanner yordamida skanerlangan

Милоддан аввалги IV–III асрларда юнон тарихчилари, хусусан Арриан, Нахшаб номини Александр Македонскийнинг Ўрта Осиёга қилган юришлари контекстида тилга олган. Шу даврда шаҳар Нахшаб номи билан кенг танилган бўлиб, археологик жиҳатдан у илк шаҳар ҳаёти шаклланган Ерқўрғон харобалари билан локализация қилинади. Бу фикр Р.Х. Сулаймонов ва М. Туребеков томонидан олиб борилган археологик қатламлар тадқиқи асосида ўз тасдиғини топган.

Юнон ва рим манбаларида — Арриан ва Квинт Курций Руф асарларида — Қашқадарё воҳасида учта йирик тарихий-маъмурий вилоят тилга олинади, улар: **Наутака, Ксениппа** ва **Габазадир**. Бу ҳудудларни маконий локализация қилиш бўйича олимлар орасида турли илмий қарашлар мавжуд.

- **Б.В. Лунин концепцияси:** "Наутака" топонимини бевосита тарихий Нахшаб (Наушаба) билан боғлайди ва бу жойнинг марказий харобалари айнан Ерқўрғон ўрнида жойлашганлигини таъкидлайди. Унга кўра, ушбу ёдгорлик антик давр Суғд шаҳарсозлиги учун хос бўлган барча маданий қатламларни сақлаб қолган.
- **С.К. Кабанов қарашлари:** "Наутака" ва "Ксениппа"ни муайян шаҳарлар эмас, балки йирик вилоятлар деб ҳисоблайди. Унинг фикрича, Наутака воҳанинг юқори қисмини, яъни Кешни (Шаҳрисабз) англатса, Ксениппа эса воҳанинг қуйи қисмини — Нахшабни (Қарши) ифодалайди.
- **М.Е. Массон концепцияси:** С.К. Кабановнинг фикрига тескари ўлароқ, Ксениппани воҳанинг юқори (тоғли) қисми, Наутакани эса қуйи қисмидаги текислик шаҳри сифатида кўрсатади ҳамда уни тўғридан-тўғри Ерқўрғон харобалари билан тенглаштиради.
- **Э.В. Ртвеладзе талқини:** Академик Э.В. Ртвеладзе Ерқўрғон ёдгорлигини юнон манбаларида қайд этилган машҳур "Брахитлар шаҳри" билан айнанлаштиради. У ўз илмий фикрини воҳадан топилган ва V–VI асрларга оид бўлган бронза тангалардаги маҳаллий ҳукмдор тасвирлари ва унвонлари орқали изоҳлайди.

Ушбу илмий қарашлар ва манбалар таҳлили шуни кўрсатадики, Қарши (Нахшаб) топонимининг шаклланишида турли даврларда турли маданий-лингвистик қатламлар — оромий, юнон, суғд, форс-тожик ва маҳаллий унсурлар синтези иштирок этган. Натижада, воҳа номи тарихий, фонетик ва маданий эволюция жараёнида **Накшапая → Нахшаб → Қарши** шаклларида ривожланиб, минг йиллик семантик ва маданий ривожланиш йўлини акс эттиради.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. **Sulaymonov R.** Qadimgi Naxshab. – Toshkent: Fan, 1987.
2. **Камалиддинов Ш.С.** Историческая география Южного Согда и Тохаристана по арабоязычным источникам IX – начала XIII вв. – Ташкент: Ўзбекистон, 1996. – С. 52.
3. **Қадимги Кеш – Шаҳрисабз тарихидан лавҳалар.** – Тошкент: Шарқ, 1998. – Б. 11.
4. **Arrian.** Anabasis Alexandri (IV asr манбаси).
5. **История Узбекистана в источниках.** / Под ред. Б.В. Лунина. – Тошкент: Фан, 1984. – С. 92.
6. **Кабанов С.К.** В оазисах и степях Кеша и Нахшаба. – Тошкент: Ўзбекистон, 1988. – С. 37.
7. **Равшанов П.** Қарши тарихи. – Тошкент: Янги авлод, 2006. – Б. 107.
8. **Кабанов С.К.** Нахшебские монеты V–VI вв. // Вестник древней истории. – 1961. – №1. – С. 137–144.

Tashkilotlar boshqaruvida mehnat jamoalaridagi noaniqliklarni adaptiv menejment asosida minimallashtirish tizimini takomillashtirish

Saidov Asliddin Norbobo o'g'li
Toshkent davlat transport universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada tashkilotlar faoliyatida mehnat jamoalari o'rtasida yuzaga keladigan noaniqliklar, ularning boshqaruv samaradorligiga ta'siri hamda ushbu muammolarni adaptiv

XODIMLAR BO'LIMI

ASLIGA TO'G'RI

CamScanner yordamida skanerlangan

Abdullayev Obid Nematov Jaloliddin	Elastiklik nazariyasi masalalarini yechishda aralash chekli elementlar metodini qo'llash	550
E.T. Achilov Maxamadjonova Nihola Rovshanbek qizi	Temuriylar davrida aniq fanlarning rivojlanishi	554
Yulduz Zohidova	Zamonaviy axboriy televideniyeda teleboshlovchi kommunikativ kompetensiyasi va dastur samaradorligi	557
Sariboyev Nurali Abdunazarovich	Talabalarning innovatsion fikrlashini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni	560
Nurilloyeva Gulchiroy Habibjon qizi	Zamonaviy oilalar va undagi muammolar	564
Baxtiyorova O'g'iloy Anvarjon qizi	Tabiiy tolalarini dastlabgi ishlashda chigitli paxtani mayda iflosliklardan tozalash texnologiyasining ish samaradorligini oshirish	569
Abduxalloqova Nozima Murodjon qizi	Sarja o'rilishi xossalarini o'rganishda mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	572
Imomnazarov Xurshidbek Xushnazar o'g'li	Paxta chigitini tashishda pnevmotransporti uskunasini resurstejamkor konstruksiyasining texnologik taxlili	574
Toshtemirov Kosim Abdullxayevich	Qo'y juni tolalarinining sifat ko'rsatkichlarini aniqlash	576
To'xtasinova O'g'iloy Baxromjon qizi	Ip yigiruv ishlab chiqarish korxonalarida texnologik jarayonlarni optimallashtirish orqali ip sifatini yaxshilash	578
Boymanov Jasur Isroil o'g'li	Fundamental pedagogik bilimlar asosida talabalarda axborotni himoyalash ko'nikmalarini shakllantirish metodikasini takomillashtirish	580
Ткачёва Анастасия Александровна Халикова Сабрина Санжаровна	Эпистемическая модальность в испанском и узбекском языках: контрастивный подход и проблемы перевода	584
Yusupova Dilfuza Ubaydulloyevna	Yuqori harorat ta'siridan maxsus himoya kiyimlarini ishlab chiqarish uchun materiallarga qo'yiladigan talablar	587
Yusupova Dilfuza Ubaydulloyevna	Mahalliy xomashyolardan foydalangan holda yangi assortimentdagi olovbardosh materiallarni yaratish	589
Yaxyojonova Mohidil Husan qizi	AIt da raqamli modellashtirish asosida tibbiy bel korsetlarida bosim taqsimoti va deformatsiya jarayonlarini optimallashtirish	591
Sadriddinova Zarina Shuhrat qizi Saidova Umeda Ubaydullayevna	Boshlang'ich ta'limda o'zbek tili grammatikasini o'qitishdagi dolzarb muammolar va innovatsion yondashuvlar	594
Aktamov Bekhruzjon Olimjon o'g'li	Artificial intelligence in jurisprudence: modern opportunities, challenges and future perspectives	597
Х.Баратов	Нахшаб топониминнг тарихий қатламлари эволюцияси	601
Saidov Asliddin Norbobo o'g'li	Tashkilotlar boshqaruvida mehnat jamoalaridagi noaniqliklarni adaptiv menejment asosida minimallashtirish tizimini takomillashtirish	602
Xolboboyev shaxruz shokirovich	Umumiy o'rta ta'lim tizimida maktab direktorining boshqaruvchilik faoliyati va uning dolzarbligi	608
Ashurova Mohigul Sodiq qizi	Oilaviy nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida maktabgacha yoshdagi bolalarga vaqt haqidagi tasavvurlarni shakillantirish	612
Orzuqulova e'zoza	Universitetga adaptatsiya jarayonida talabalarning emotsional holati va kommunikativ kompetensiyasi	615

XODIMLAR BO'LIMI

ASLIGA TO'G'RI

CamScanner yordamida skanerlangan